

378.147.016

4. Теорія і методика професійної освіти

**СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОЕКТНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН», ПРОЕКТНА
ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ**

Гонтаренко І.С., к.пед. на.,

викладач кафедри педагогіки та іноземної філології

Харківського національного економічного університету

ім. С. Кузнеця

У статті аналізуються зміст і переваги застосування проектної діяльності з метою підвищення ефективності викладання та вивчення гуманітарних дисциплін, обумовлюється необхідність її впровадження, що ефективно розкриває потенціал студентів, їх інтелектуальні, творчі якості.

Ключові слова: проект, діяльність, проектна діяльність.

В статье анализируются содержание и преимущества применения проектной деятельности с целью повышения эффективности преподавания и изучения гуманитарных дисциплин, обуславливается необходимость ее внедрения, что эффективно раскрывает потенциал студентов, их интеллектуальные, творческие качества.

Ключевые слова: проект, деятельность, проектная деятельность.

Hontarenko I. S. *THE CONCEPT ESSENCE OF "FUTURE HUMANITARIAN DISCIPLINES TEACHERS' PROJECT COMPETENCE", PROJECT ACTIVITY AS THE BASIS FORMATION OF PROJECT COMPETENCE*

The article analyzes the content and advantages of applying project activities to improve the effectiveness of teaching and studying humanitarian disciplines, it is

necessary to introduce project activity in modern education, which effectively reveals the potential of students, their intellectual and creative qualities.

Key words: project, activity, project activity.

Постановка проблеми. Головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, забезпечення високої якості освіти. Більшість педагогів-науковців і освітян-практиків переконана, що підготовка фахівців у будь-якій сфері повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в межах компетентнісного підходу. Визначення поняття «проектна компетентність майбутніх учителів гуманітарних дисциплін» передбачає розкриття сенсу таких понять, як «компетентність», «проектна діяльність», «проектні вміння», «проектна компетентність».

За основу визначення поняття «компетентність» беремо дефініцію, подану в Законі України «Про вищу освіту» (2014): «Компетентність – це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особистості успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [3].

Аналіз останніх досліджень. Загальні питання формування різних компетентностей у процесі професійної підготовки майбутніх учителів висвітлювали Я. В. Абсалямова, А. М. Алексюк, Л. Я. Бірюк, В. Г. Воронцова, В. М. Гриньова, М. Б. Євтух, І. А. Зязюн, Т. В. Колбіна, І. І. Костікова, В. Г. Кузь, Н. Г. Ничкало, В. В. Олійник, І. П. Підласий, О. М. Пехота, Т. Ю. Подобєдова, А. А. Сбруєва, О. М. Семенов, С. О. Сисоєва, І. І. Сотниченко та інші. Дослідженню проектної діяльності, проектних умінь приділено увагу в розвідках І. Л. Біма, В. В. Гузєєва, І. О. Зимньої, Є. С. Полат, Н. Б. Самойленко, Д. Дж. Розен (D. J. Rosen), Ф. Л. Стоулен (F. L. Stoller), С. Хайнс (S. Haines) та інших.

Виклад основного матеріалу. Сутність поняття «проектна діяльність» пов'язана з такими науковими категоріями, як «діяльність», «проект», що мають різноплановий характер як з погляду різних галузей наукового знання, так і з погляду різних рівнів методології науки.

Поняття «проектна діяльність» відображено у двох основних підходах – педагогічному та психологічному. Навчання проектної діяльності передбачає врахування як основних закономірностей педагогічного процесу, так і його психологічного змісту. Розглянемо основні складові поняття проектної діяльності.

Безперечно, під впливом середовища та спеціально організованих умов саме у діяльності формуються певні риси особистості, що закріплюються у поведінці, вчинках та діях. Визначення поняття «діяльність» у психолого-педагогічній літературі об'єднує розуміння діяльності як свідомого процесу:

- діяльність – активна взаємодія людини з навколишньої дійсністю, у процесі якої людина є суб'єктом, що цілеспрямовано впливає на об'єкт і задовольняє у такий спосіб власні потреби [6];

- діяльність – спосіб буття людини у світі, здатність її вносити в дійсність зміни. Основні компоненти діяльності: суб'єкт із його потребами, мета, відповідно до якої перетворюється предмет на об'єкт, засіб реалізації мети [8].

Результатом діяльності є перетворення як у зовнішньому світі, так і у самій людині, її знаннях, мотивах, здібностях. Реалізація певної діяльності у навчально-виховному процесі може відбуватися у проектній діяльності. Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури свідчить про те, що поняття «проект» трактують досить широко:

- як сукупність концептуальної і формальної моделі, пакет документів, який подає опис того, що і як повинно бути зроблено;

- як план, задум реалізації майбутньої діяльності;

— як комплекс взаємозалежних одномоментних заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей при обмежених часових, бюджетних, кадрових та інших ресурсах;

— як спеціально організований викладачем і самостійно виконаний студентами комплекс дій, де вони можуть бути самостійними в ухваленні рішення й відповідальними за власний вибір, результат праці, створення творчого продукту [7].

Розкриваючи сутність поняття «проект», зосередимо увагу на тому, що у науці немає його єдиного тлумачення. Термін «проект» від латинської «proectus» означає «кинутий уперед». У сучасному розумінні проект – це намір, який буде здійснено в майбутньому. Так, В. Кіпатрик трактує проект як будь-яку роботу, виконану «від усього серця», що має певну цільову настанову. Проект як проблема означає ситуацію творчості, в якій людина перестає бути власником ідеї, щоб отримати шанс нашоухнутися на щось нове, здивуватися, виявити його у своїй творчості [5].

Отже, проаналізувавши зміст понять «діяльність» і «проект», можемо вважати, що проектна діяльність надає студентові широке поле для нової діяльності, тим самим сприяє появі широкого кола інтересів і потім через них чинить вплив на формування його переконань та світогляду.

Проектна діяльність, на думку С. О. Сисоєвої, С. М. Ящука, відображає реалізацію особистісно-орієнтованого підходу в освіті, сприяє розвитку в студентів пізнавальної самостійності, творчого мислення, наполегливості, формує вміння самостійно конструювати власні знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, визнає унікальність та самобутність кожної особистості, забезпечує спрямованість на кінцевий результат, що дозволяє студентам будувати власну освітню траєкторію [5].

На переконання Л. Лук'янової, участь у проектній діяльності надає можливість студентові самовдосконалюватися, а також відкриває можливості вибору особистої ролі в системі відносин колективу учасників проекту (автор ідей, виконавець, учасник, організатор) або залишає право вибору на

індивідуальну роботу, і в цьому випадку виконавець проекту поєднує всі ролі в одній особі.

Спеціально організовуючи процес проектної діяльності, координуючи і допомагаючи вирішувати труднощі, викладач сприяє вивченню не тільки певного предметного матеріалу, а й ключових етапів проектної діяльності та освоєнню основних методів та способів її проведення, які в подальшому допоможуть студентам у навчанні.

Безперечно, для правильної й раціональної організації проектної діяльності важливо чітко уявляти структуру навчального проекту: суб'єкт, об'єкт, результат проектування [9].

Суб'єктом навчального проекту може бути студент або група. Об'єктом – навчальна проблема. Можливі різні засади для вибору тематики проекту. Її може сформулювати викладач разом зі студентами (з урахуванням навчальної ситуації зі свого предмета, інтересів і здібностей студентів). Тематику проекту можуть запропонувати й самі студенти. Результатом може бути презентація, друкована праця, брошура тощо.

Безперечно, організація проектної діяльності має певні етапи. На початку викладач визначає мету і завдання навчального проекту. Потім проводить оцінювання індивідуальних здібностей студентів, рівня розвитку якостей особистості, ступеня сформованості знань і умінь, пропонує тематику проекту, мотивує студентів до обговорення, пропонує схеми аналізу потреб, спостерігає за процесом обговорення, допомагає сформулювати проблему, консультує студентів щодо визначення мети, коригує формулювання мети. Провідною функцією викладача в організації виконання студентами індивідуальних проектів є координування. Наступним етапом є розроблення дидактичних і методичних засобів навчання. Викладач оформлює розроблені дидактичні й методичні матеріали, готує інформаційну базу.

На результативному етапі викладач здійснює аналіз проектної діяльності, його реалізації та досягнутих результатів. Викладач організовує презентацію, консультує студентів з питань її підготовки, обговорює відомі, зрозумілі

критерії оцінювання якості проекту та підсумки роботи над проектом, організовує рефлексію студентів. Підсумкова оцінка за виконання проекту виставляється викладачем з урахуванням проміжних оцінок діяльності студентів, якості виконання проекту й опису дій і оригінальності проектних рішень, самостійності, а також самооцінювання студента.

Розглянемо детальніше перелік здатностей кожного із суб'єктів освітнього процесу – викладачів та студентів – в організації навчального проекту. Викладач виявляє:

- уміння обирати цікаві та практично значущі теми для проектів;
- володіння достатнім арсеналом дослідницьких, пошукових методів, вміння організувати проектну дослідницьку самостійну роботу студентів;
- уміння організувати навчально-виховну роботу з предмета, орієнтовану на пріоритет різноманітних видів самостійної діяльності студентів (індивідуальних, парних, групових; самостійної роботи пошукового, дослідницького, творчого планів) [9].

У цьому випадку викладачеві належить позиція лідера, але це не домінуюча роль, він виконує функції режисера, але не розпорядника, виконує роль не тільки організатора, але і співучасника такого навчального процесу, який будується як діалог студентів з пізнавальною реальністю, як збагачення цілісного особистісного досвіду.

Беручи участь у навчальному проекті, студенти також демонструють:

- знання основних дослідницьких методів (аналіз літератури, пошук джерел інформації, збір та обробка даних, наукове пояснення отриманих результатів, бачення та побудова нових проблем, гіпотез, методів їх вирішення), а також володіння ними;
- володіння комп'ютерною грамотністю для введення та обробки інформації (текстової та графічної), уміння працювати з аудіовізуальною та мультимедійною технікою;
- уміння інтегрувати раніше отримані знання з різних навчальних дисциплін для розв'язання пізнавальних завдань [5].

Безсумнівно, проектна діяльність сприяє впровадженню новітніх технологій у навчання студентів, де передбачається самостійна (індивідуальна чи групова) дослідницько-пошукова діяльність студентів, а отже, необхідною засадою є створення умов, за яких студенти самостійно й добровільно набувають нових знань із різних інформаційних джерел (друкованих, мережових тощо), навчаються використовувати здобуту інформацію для вирішення пізнавальних і практичних завдань, набувають комунікативних умінь і навичок, розвивають дослідницькі вміння щодо формулювання завдання, пошуку інформації, проведення дослідження, аналізу, висунення гіпотез, узагальнення результатів; розвивають системне мислення тощо [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

У ході виконання навчального проекту студенти відчують задоволення від самого процесу роботи, почуття досягнення результату, змістовності й значущості роботи, підвищується самоповага, визнання з боку оточення, очікування успіху під час захисту проекту. Розглянемо сутнісні характеристики деяких типів навчальних проектів, що є важливими у контексті нашого дослідження [5; 7].

Дослідницькі проекти – потребують добре обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження для всіх учасників, соціальної значущості, продуманості методів обробки результатів, у тому числі експериментальних. Вони повністю підпорядковані логіці дослідження і мають відповідну структуру: визначення теми дослідження, аргументація її актуальності, визначення об'єкта й предмета, мети і завдань, методів, методології дослідження, висунення гіпотез щодо розв'язання проблеми і реалізація шляхів її розв'язання.

Творчі проекти – не мають детально окресленої структури спільної діяльності учасників, вона розвивається, підпорядковуючись кінцевому результату, прийнятій групою логіці спільної діяльності, інтересам учасників проекту. Вони заздалегідь домовляються про заплановані результати і форму їх представлення – рукописний журнал, колективний колаж, відеофільм, вечір,

свято тощо. І тоді виникає потреба у створенні сценарію фільму, програми свята, макету журналу, альбому, газети тощо.

Ігрові проекти – учасники беруть собі визначені ролі, обумовлені характером і змістом проекту. Це можуть бути як літературні персонажі, так і реальні особистості, імітуються їхні соціальні і ділові стосунки, що ускладнюються вигаданими учасниками ситуаціями. Вияв творчості студентів дуже високий, але домінантним видом діяльності все-таки є гра.

Інформаційні проекти – спрямовані на збирання інформації про певний об'єкт, явище, на ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів. Такі проекти потребують добре продуманої структури, можливості систематичної корекції у ході роботи над проектом.

Практико-зорієнтовані проекти – результат діяльності учасників чітко визначено з самого початку, він зорієнтований на соціальні інтереси учасників (документ, програма, рекомендації, проект закону). Проект потребує складання сценарію діяльності його учасників із визначенням функцій кожного з них. Особливо важливим є добре організувати координаційну роботу у вигляді поетапних обговорень та представлення одержаних результатів і можливих засобів їх упровадження в практику.

Предметні проекти проводять в межах одного навчального предмета. Вони потребують чітко визначеної мети, завдань, окреслення знань і вмінь, які необхідно опанувати [9].

Міжпредметні навчальні проекти характеризуються тим, що проблема може належати до двох або більше галузей знань. Вони потребують досить чіткої координації з боку спеціалістів, узгодженої роботи різних творчих груп, що мають конкретні дослідницькі завдання [9].

У процесі здійснення навчальних проектів з відкритою координацією викладач виконує свою функцію відкрито, але робить це без тиску; у навчальних проектах із завуальованою координацією викладач виконує роль учасника проекту.

Внутрішні чи регіональні навчальні проекти організуються як у межах однієї групи, так і в межах країни в цілому. Міжнародні проекти здійснюються представниками різних країн. Для їх реалізації можуть застосовуватися засоби інформаційних технологій. Зазначимо, що в нашому дослідженні навчальні проекти створювалися в межах однієї академічної групи, викладач був у ролі рівноправного партнера, провідною галуззю знань слугували педагогічні дисципліни [9, с. 54].

За кількістю учасників навчальні проекти поділяють на індивідуальні, парні та групові. Кожен із цих проектів має певні переваги. Під час виконання індивідуальних проектів у студента формується почуття відповідальності, він набуває досвіду здійснення навчального проекту на всіх його етапах – від зародження ідеї до підсумкової рефлексії.

Перевагами парного та групового навчальних проектів є те, що у проектній групі формуються навички співробітництва; кожен учасник відповідно до здібностей та якостей може бути лідером-генератором, лідером-дослідником, лідером-оформлювачем результатів, лідером-режисером презентації; є можливість організувати змагання між підгрупами, посилюючи мотивацію до отримання результату [5].

Усі проекти поділяють на: короткотривалі – протягом кількох занять; середньої тривалості – у межах одного місяця; тривалі – від кількох місяців до року.

Необхідно наголосити на тому, що сучасна класифікація має чітко визначену, логічно побудовану структуру, а її втілення в освітню практику відбувається через інтеграцію різних видів навчальних проектів.

Тематика проектів може бути замовленою, тобто пропонуватися адміністрацією вищого навчального закладу або представниками органів вищої освіти. Теми проектів, запропоновані, наприклад, представниками вищої освіти або адміністрацією можуть бути глобальними, масштабними, що забезпечує природну інтеграцію різноманітних знань, умінь, навичок. Тематика проектів може пропонуватися викладачами під час вивчення навчальних предметів

гуманітарного циклу, а також і самими майбутніми вчителями в межах навчально-дослідницької, наукової діяльності, що відбиває їхні власні інтереси – як творчі, пізнавальні, так і прикладні.

Проектна компетентність у контексті освітньої парадигми є складним особистісним утворенням. З одного боку, це пов'язано з проблемою власне розуміння понять компетентності, проектування в науковому знанні, з іншого – з проблемою визначення психологічних умов розвитку проектної компетентності як суб'єктної характеристики майбутнього вчителя. У зв'язку із цим на особливу увагу заслуговує розгляд і визначення змістових аспектів проектної компетентності як засобу, що дозволяє досягти позитивних результатів у процесі творення якісно нового рівня освіти [1].

Проектна компетентність нерозривно пов'язана з проектною діяльністю володінням проектними вміннями, обґрунтованим вибором й оптимізацією проектних рішень у разі їх багатоваріантності, здатністю використовувати набуті знання та вміння в педагогічній діяльності [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Під проектною компетентністю розуміють сукупність здатностей та настанов, що забезпечують можливість творчого вирішення особистістю життєвих проблем [3].

Формування проектної компетентності студентів дозволяє долати інформаційний дисбаланс освіти, який полягає в тому, що студенти здебільшого пізнають світ через тексти, які містять чужі свідчення про нього, оперують термінами, які не завжди набувають особистісного сенсу.

Висновки. Таким чином, численні дослідження вітчизняних і зарубіжних педагогів, психологів дозволяють дати авторське визначення поняття «проектна компетентність майбутніх учителів гуманітарних дисциплін», яку розглядаємо як інтегративну характеристику майбутнього фахівця, що виражається в його здатності й готовності до проектної діяльності, опануванні проектних умінь з розроблення, створення, репрезентації проектів і впровадження їх в освітній процес під час викладання гуманітарних дисциплін.

Література:

1. Аліксіичук О. С. Проектна діяльність студентів у процесі опанування навчальної дисципліни «Шкільний курс світової художньої культури та методика його викладання» : навчально-метод. посібник / О. С. Аліксіичук, В. В. Федорчук. – Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2009. – 44 с.
2. Арванітопуло Е. Г. Проектна методика навчання англійської мови на старшому ступені ліцею : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання» / Е. Г. Арванітопуло. – Київ, 2006. – 22 с.
3. Вища освіта України і Болонський процес : навчальний посібник / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін.]; за ред. В. Г Кременя. – Тернопіль : Богдан, 2004. – 384 с.
4. Вища освіта України і Болонський процес : навч. програма / [упоряд. : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш]. – К. : Тернопіль, 2004. – 18 с.
5. Гонтаренко І.С.Формування проектної компетентності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін засобами інтернет-ресурсів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ірина Сергівна Гонтаренко. – Х., 2016. – 296 с.
6. Гриньова В. М. Професійна компетентність учителя: суть, структура, умови формування : навчальний посібник / В. М. Гриньова, Л. Г. Карпова. – Харків : Вид-во Віровець А. П. «Апостроф», 2011. – 109 с.
7. Зосименко О. В. Організація проектної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Оксана Вікторівна Зосименко. – Полтава, 2010. – 256 с.
8. Костікова І. І. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ... доктора. пед наук : 13.00.04 / Ілона Іванівна Костікова. – Х. : 2009. – 544 с.
9. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш.

квалификации пед. кадров / [Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров]. – М. : Академия, 2005. – 272 с.